Nordre Follo
kommune

Veileder

Trygt og godt skolemiljø

Nordre Follo

Innhold

FORORD 4
INNLEDNING 5
Del 1: Fremme et trygt og godt skolemiljø 8
Fokusområder 8
God skoleledelse, organisasjon og læringskultur 8
Gode relasjoner mellom voksen og elev og elevene imellom 9
God klasseledelse 9
God læringsstøtte 10
God vurderingspraksis 11
Godt samarbeid mellom hjem og skole 11
Trygt og godt skolemiljø – et felles ansvar 12
Ressursteam 12
PPT 12
Mobbeombudet 12
Skolehelsetjenesten 12
Del 2: Forebygge mobbing og andre krenkelser 13
Profesjonelle voksne som følger med 13
En god tilsynsordning 13
Kartlegging 14
Opplæring av elevene 14
Gjenkjenne mobbing og andre krenkelser 14
God digital dømmekraft og nettvett 14
Del 3: Rutiner for å fremme et trygt og godt skolemiljø og forebygge mobbing og andre krenkelser. 15
Sosialpedagogisk plan 16
Del 4: Håndtere mobbing og andre krenkelser 18
Definisjoner på mobbing og krenkelser 18
Aktivitetsplikten 18
Følge med og oppdage 18
Gripe inn 18
Melde fra 19
Undersøke 19
Tiltak 20
Oppfølging 20
Dokumentasjonsplikten 21
Klagerett 22
DEL 5: Ressurssider 23

Vedlegg 1: Barnets beste 23
Vedlegg 2: Hva er et godt tilsyn? 26
Vedlegg 3: Klassekartlegging 27
Vedlegg 4: Elevsamtaler 28
Vedlegg 5: Observasjon 29
Vedlegg 5.1: Plan for observasjon 30
Vedlegg 5.2: Observasjonsskjema 31
Vedlegg 6: Skolegårdsundersøkelse 37
Vedlegg 7: Relasjonssirkelen 38
Vedlegg 8: Gjenopprettende samtale 39
Kilder: 40

Utgitt august 2022
Veilederen er sist revidert 29.10.2026

FORORD

Vi vil at alle barn og unge trives og har det trygt og godt.

Elever skal høre til og ha det trygt og godt på skolen. Dette er grunnleggende for tilhørighet, utvikling og læring. For å få til dette må vi følge med, gripe inn, melde fra, undersøke og sette inn tiltak i tråd med lovverket og denne faglige veilederen.

For at barn og unge skal oppleve skolen som et trygt, godt og inkluderende fellesskap, er det viktig å ha respekt for forskjeller. Vi må også erkjenne og etterleve at alle barn og unge

- *er verdifulle og unike*
- *har interesser, ferdigheter og talenter som skal utvikles*
- *trenger klare grenser og å bli møtt med vennlighet og forståelse*
- *skal medvirke, si sin mening og bli hørt*

I en romslig og mangfoldig skole skal barn og unge oppleve tilstedeværelse, tilhørighet og deltakelse, identitetsutvikling, livsmestring og læring som forbereder dem på en ukjent framtid.

I tillegg til at liv skal mestres, skal liv også leves. Vi skal ha nulltoleranse for krenkelser og mobbing, men vi vet at det dessverre forekommer. Når barn eller foreldre sier fra, eller ansatte på skolen opplever at elever ikke har det trygt og godt, skal dette håndteres på en god måte for alle parter. Vi må handle både raskt og riktig.

Denne veilederen er en viktig del av dette arbeidet. Veilederen er viktig. Hvordan vi benytter den er enda viktigere. Det praktiske arbeidet med å forebygge og håndtere krenkelser og mobbing skjer på den enkelte skole, i møter mellom elever, foreldre, ansatte og ulike samarbeidspartnere og fagmiljøer.

Sammen kan vi videreutvikle et inkluderende skolemiljø, hvor elevene trives og har det trygt og godt.

Arnfinn Almaas
Direktør for Oppvekst og læring

INNLEDNING

Alle elever har en lovfestet rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, inkludering, trivsel og læring. Skolene i Nordre Follo skal ha nulltoleranse mot mobbing og andre krenkelser.

Alle ansatte i skolen skal være bevisst sitt ansvar for å sikre at hver enkelt elev har det trygt og godt på skolen og opplever tilhørighet og inkludering.

Arbeidet krever en helhetlig, langsiktig og systematisk tilnærming. Denne veilederen gir føringer for hvordan skolene i Nordre Follo skal arbeide for å skape et trygt og godt skolemiljø og håndtere mobbing og andre krenkelser.

Veilederen består av fem deler

1. **Fremme et trygt og godt skolemiljø**
   Del 1 beskriver fokusområder og pedagogisk praksis som fremmer et trygt og godt skolemiljø. Dette arbeidet er en del av den ordinære pedagogiske praksisen og er ofte universelle tiltak som kommer alle elevene til gode. Det omfatter områder Utdanningsdirektoratet og Læringsmiljøsenteret i Stavanger (UiS) vektlegger, og som skoleforskere mener er avgjørende for et godt miljø. I første del omtales også de virksomhetene i kommunen som jobber sammen på dette området.

2. **Forebygge mobbing og andre krenkelser**
   Del 2 handler om forebyggende arbeid for å redusere risikoen for mobbing og andre krenkelser.

3. **Rutiner for å fremme et trygt og godt skolemiljø og forebygge mobbing og andre krenkelser**
   I del 3 beskrives kartlegging, rutiner og kvalitetssikring av arbeidet med å fremme et trygt og godt skolemiljø og forebygge mobbing og andre krenkelser.

4. **Håndtere mobbing og andre krenkelser**
   Del 4 handler om hvordan skolene avdekker, stopper og følger opp mobbing og andre krenkelser. Her omtales ansattes forpliktelser ved mistanke om eller kjennskap til krenkende atferd og mobbing.

5. **Ressurssider til bruk i arbeid med skolemiljøet**

Rettigheter og verdigrunnlag

Internasjonale forpliktelser og nasjonalt lovverk legger klare premisser for å ivareta barns rett til et trygt og godt skolemiljø.

FNs barnekonvensjon gir alle barn og unge under 18 år rett til å ha en trygg og god oppvekst, uansett hvem de er og hvor de bor. Konvensjonen har fire sentrale prinsipper som skal være førende for alt arbeid med barn og unge. Disse handler om *ikke-diskriminering, barnets beste som et grunnleggende hensyn, barnets rett til liv og utvikling* og *barnets rett til å bli hørt.*

Barnets rett til å bli hørt

FNs barnekonvensjon artikkel 12 sier at barn og unge har rett til å bli hørt i alle forhold som gjelder dem, og at barns meninger skal tillegges vekt i tråd med deres alder og modenhet. Retten til å bli hørt gjelder alle barn som er i stand til å danne egne synspunkt. Det er ingen nedre aldersgrense for når barn skal høres, og de som trenger tilrettelegging for å uttrykke seg, skal få det.

Barn og unge skal få nødvendig informasjon for å kunne ta stilling til om hun eller han vil høres, hva saken gjelder, hvorfor og hvordan høringen skjer. Barnet må ikke nødvendigvis ha meninger om løsningen på en sak for å uttale seg. Det er tilstrekkelig å mene noe om enkelte sider av saken. Barn har dermed ingen plikt til å uttale seg, men skal få muligheten. Det skal oppleves som trygt å uttrykke meningene sine.

Formålsparagrafen

Opplæringslovens formålsparagraf angir mandatet og verdigrunnlaget for skolen. Formålet med opplæringen er blant annet at elevene skal utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger for å kunne mestre livene sine, og for å delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Skolen skal møte elevene med tillit, respekt og krav og gi utfordringer som fremmer dannelse og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeides. Et trygt og godt skolemiljø er en forutsetning for å oppfylle formålsparagrafen.

Overordnet del av læreplanverket for Kunnskapsløftet

Overordnet del av læreplanen utdyper verdigrunnlaget i opplæringslovens formålsparagraf og de overordnede prinsippene for grunnopplæringen. Den beskriver det grunnsynet som skal prege den pedagogiske praksisen i hele grunnopplæringen. For å skape et trygt og godt skolemiljø er det viktig å arbeide med

- samarbeid mellom hjem og skole, der god kommunikasjon bidrar til å styrke elevenes læring og utvikling
- menneskeverdet, der mangfold anerkjennes som ressurs, og der skolen legger til rette for at alle opplever tilhørighet
- sosial læring og utvikling, der skolen skal støtte og bidra til elevenes sosiale læring og utvikling gjennom arbeid med fagene og i skolehverdagen ellers. Empati, dialog, samarbeid og god dømmekraft skal vektlegges.
- folkehelse og livsmestring for utvikling av et positivt selvbilde, trygg identitet og kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse
- et inkluderende læringsmiljø med tydelige og omsorgsfulle voksne, der skolens praksis skal være preget av elevmedvirkning

Opplæringslovens kapittel 12
Opplæringslovens kapittel 12 gir skole og skoleeier et stort ansvar for å drive et systematisk arbeid med å skape et trygt og godt skolemiljø. Eleven har rett og plikt til opplæring, og skolen har plikt til å sikre et godt psykososialt skolemiljø. Loven krever at arbeidet med skolemiljøet utføres på en bestemt måte. Hvis en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, trer aktivitetsplikten inn, og skolen skal sette inn egnede tiltak. Skolens aktivitetsplikt omfatter alle forhold som påvirker skolemiljøet.

Nordre Follo kommunes verdier
Ansvar, respekt og omsorg er Nordre Follos verdier. Disse verdiene fokuserer både på enkeltindividet og på samhandling mellom mennesker. Innholdet i verdiene skal levendegjøres for elevene og være en rettesnor for hvordan vi forholder oss til hverandre. I skolehverdagen skal de voksne i skolen ha søkelys på hva det vil si å ta ansvar for seg selv og fellesskapet, hva det betyr å vise respekt for hverandre og hvordan vi viser omsorg.

Nordre Follo kommunes etiske retningslinjer for ansatte
Nordre Follo kommunes etiske retningslinjer danner et viktig grunnlag også for arbeidet med skolemiljø. Kommunen tar aktivt avstand fra trakassering og annen utilbørlig opptreden. Trakassering er uønskede negative handlinger, unnlatelser eller ytringer som virker eller har til formål å virke krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdigende eller ydmykende. Dette kan for eksempel være uønsket seksuell oppmerksomhet, plaging, utfrysing eller sårende fleiping og erting.

Del 1: Fremme et trygt og godt skolemiljø

Fokusområder

Et trygt og godt skolemiljø beskytter mot mobbing og andre krenkelser. Det er flere faktorer som fremmer og opprettholder dette:

- God skoleledelse, organisasjon og læringskultur
- Gode relasjoner mellom voksen og elev og elevene imellom
- God klasseledelse
- God læringsstøtte
- God vurderingspraksis
- Godt samarbeid mellom hjem og skole

God skoleledelse, organisasjon og læringskultur

Skoleeier og rektor har overordnet ansvar for å kvalitetssikre skolemiljøet gjennom forebyggende tiltak, brukermedvirkning og individuelt rettet arbeid. Skoleeier evaluerer skolemiljøet hvert år med grunnlag i Elevundersøkelsen og andre lokale undersøkelser.

Skoleledelsen har stor innvirkning på skolemiljøet og elevenes læringsutbytte. Gjennom utvikling av medarbeiderne vil organisasjonen utvikles. Langsiktig og systematisk skoleutvikling handler om å øke medarbeidernes og skolens kapasitet for endring. Skoler som har høy endringskapasitet og en felles opplevelse av mestring, vil lettere løse utfordringer i skolemiljøet. Kontinuerlig utvikling og felles målrettet arbeid øker sannsynligheten for at elevenes læringsutbytte og skolemiljø blir best mulig.

Kjennetegn på god skoleledelse

- Skoleledelsen:
  - jobber for å bygge tillit og opprettholde den
  - formulerer klare mål og har høye forventninger
  - skaper god kultur, motiverer og inspirerer medarbeidere
  - legger til rette for elevenes og personalets læring og utvikling
  - følger opp at det kontinuerlig arbeides med relasjoner
  - arbeider for at ansatte, foresatte og elever er enige om hva som er krenkende atferd
  - sikrer at skolens arbeid med skole- og læringsmiljøet vises i skolens sosialpedagogiske plan
  - sikrer at skolemiljøet evalueres jevnlig
- Skoleeier og skoleledelsen sikrer kvaliteten på skolemiljøet
- Skoleeier, skoleledelsen og lærerne tar felles ansvar for skolens utviklingsarbeid
- Skoleeier presenterer resultater i grunnskolens tilstandsrapport

Gode relasjoner mellom voksen og elev og elevene imellom

Barn og unge har et grunnleggende behov for å bli sett, oppleve tilhørighet, utvikle seg og oppleve mestring. Gode relasjoner mellom voksne og barn spiller en viktig rolle for hvordan elevene fungerer sosialt og hvordan de kommer i posisjon for læring. Den voksne må vise elevene emosjonell og faglig støtte.

Relasjonen mellom den profesjonelle voksne og eleven er asymmetrisk. Det er alltid den voksne som har ansvar for relasjonen. Gode relasjoner er smittsomt. Når relasjonene mellom den voksne og elevene er gode, er det større sannsynlighet for at elevene blir trygge i samspill med hverandre.

Kjennetegn på voksne som skaper gode relasjoner til elever:

Læreren / den voksne

- tar ansvar for situasjonen og er en god rollemodell for elevene
- viser sensitivitet, empati og varme i møte med elevene
- viser et vennlig ansikt, søker blikk-kontakt og viser at han/hun trives sammen med elevene
- snakker positivt til og om elevene og klassen
- gir positive og anerkjennende kommentarer til elevene
- opptrer respektfullt overfor elevene
- stiller krav og har positive forventinger til elevene
- støtter, roser og oppmuntrer elevene faglig og sosia
- forteller elevene hva de mestrer
- viser engasjement for faget
- bruker humor for å skape god stemning i elevgruppa
- anerkjenner feil svar som et godt grunnlag for videre læring
- roser og korrigerer ut fra kjente og faste normer og forventinger
- viser interesse for elevens liv utenfor skolen

God klasseledelse

God klasseledelse er viktig for at elevene lærer og trives. Læreren påvirker utviklingen av normene og verdiene som skaper læringskulturen i klasserommet. Lærerens oppgave er å styre den sosiale samhandlingen mellom elevene på en måte som fremmer helse, inkludering, trivsel og læring.

Elever blir motivert av å mestre. En god klasseleder støtter elevene i læringsarbeidet og har positive forventinger til deres faglige og sosiale utvikling. Forventningene skal være både høye og realistiske, og læringsaktivitetene må være preget av utfordringer og driv. Ledelse av læringsaktiviteter innebærer å legge til rette for mestring hos alle elever.

Forutsigbarhet gjennom kjente regler og rutiner skaper trygghet og fremmer læring i klasserommet. En god klasseleder lar elevene være med på å utforme regler og rutiner innenfor rammene av skolereglene.

Skolelederne har det overordnede ansvaret for skolens arbeid med klasseledelse og veiledning av lærere og voksne i SFO. Klasseledelse skal stå på dagsordenen i skolens pedagogiske utviklingsarbeid og i veiledning av nyutdannede.

Kjennetegn på god klasseledelse:

Læreren
- jobber med å skape gode relasjoner i elevgruppa
- er til stede før timene starter og hilser på elevene når de kommer
- sjekker at alle elever er til stede
- etablerer tydelige klasseregler, rutiner og struktur og har klare, uttalte forventinger til elevene
- gir tydelige og gode beskjeder
- har tydelige og uttalte læringsmål
- legger til rette for varierte læringsaktiviteter
- tilpasser det faglige innholdet så alle elevene opplever mestring
- lytter til elevene og lar dem være med på å bestemme
- lar elevene vurdere læringsaktiviteten og egen læring
- sørger for gode overgangssituasjoner
- avslutter øktene på en god måte

God læringsstøtte

Skolen skal sikre likeverdig opplæring for alle. Læreren skal legge til rette for mestringsopplevelser og mestringstro for alle elever. Tilpasset opplæring skal fremme gode og trygge læringsmiljøer og utvikle den enkeltes potensiale. Opplæringen skal i størst mulig grad skal skje i elevfellesskapet og gjennom variasjon i undervisningen. Lav mestring kan svekke elevenes forventninger om egen læring, som igjen kan føre til lav motivasjon. For lave krav kan gi samme utfall.

Kjennetegn på god pedagogisk praksis:

Læreren
- legger til rette for mestring ut fra elevenes faglige nivå
- har positive forventninger til den enkelte elevens mestring
- søker etter hva elevene mestrer og gir dette positiv oppmerksomhet
- hjelper elevene med å sette seg delmål for skolearbeidet
- roser framgang og gode forsøk
- gir åpne oppgaver, der alle kan gjøre samme oppgave, men yte på ulike nivåer

God vurderingspraksis

En god vurderingspraksis innebærer at lærerne bruker vurdering som et redskap for elevenes læring og utvikling. Vurderingen skal fremme læring og bidra til lærelyst. Tilbakemeldinger som peker framover og viser konkret til elevens arbeid, har størst effekt, skal være en integrert del av opplæringen og tilpasses den enkelte elevs behov.

Refleksjon over egen læring og faglig utvikling er en viktig del av det å lære å lære. Elevene skal delta aktivt i sin egen læringsprosess, og egenvurdering er en forutsetning for dette. En læringsfremmende vurderingspraksis, med blant annet egenvurdering og kameratvurdering, fører til økt læring.

Det er viktig at lærerne bruker profesjonelt skjønn når de vurderer elevene. Skolen har behov for god informasjon om elevens læring for å tilpasse undervisningen, men vurdering kan også ha uheldige konsekvenser. Overdreven vekt på dokumentasjon og rangering kan svekke den enkelte elevs selvbilde og hindre læring og påvirke skolemiljøet negativt. Skolene må derfor hele tiden jobbe for å trygge elevene og fokusere på at hensikten med vurderingspraksisen er å støtte den enkelte elev til å utvikle sin kompetanse og nå sitt potensial.

Kjennetegn på god vurderingspraksis:

Læreren

- gir tydelige læringsmål
- sikrer at elevene forstår hva de skal lære, hvorfor og hvordan de skal jobbe for å nå målet
- utarbeider kriterier til læringsmålene, gjerne sammen med elevene
- gir hyppige tilbakemeldinger til elevene som viser veien til måloppnåelse
- tar utgangspunkt i det eleven mestrer og bygger videre på det
- lar elevene få vurdere eget arbeid og medvirke i egen læringsprosess
- anerkjenner alle svar fra elevene som et godt utgangspunkt for videre læring
- lar elevene være med på å oppsummere og evaluere læringsprosessen
- bruker vurdering som en integrert del av opplæringen
- bruker varierte vurderingsmetoder

Godt samarbeid mellom hjem og skole

Samarbeidet mellom hjem og skole er et gjensidig ansvar, men det er skolen som skal ta initiativ til og legge til rette for samarbeidet.

Foreldre er en positiv ressurs som medspillere for skolen. Elevene vil lettere ta til seg skolens normer og verdier når foreldre støtter disse. Når elevene ser at alle voksne setter de samme grensene for mobbing og asosial atferd, vil dette i seg selv virke forebyggende. Foreldres samarbeid, både med skolen og med hverandre, utgjør derfor en viktig del av det totale skolemiljøet.

Nordre Follo kommune ønsker åpen dialog og godt samarbeid med alle foreldre med barn i grunnskolen. En betingelse for godt samarbeid mellom skole og hjem er god kommunikasjon, noe som forutsetter at forventningene er tydelig uttalt og forstått. Samarbeidet omfatter både informasjon, dialog og medvirkning. Det kan handle om enkeltelever, klassen og skolemiljøet. Foreldre skal være representert i råd og utvalg som tar avgjørelser som påvirker barnas skolegang;

foreldrenes arbeidsutvalg (FAU), samarbeids- og skolemiljøutvalg (SSMU) og Nordre Follo kommunes foreldreutvalg (NFKFU).

Hjemmene har ansvaret for elevenes nærvær på skolen. Hvis hjemmet ikke har gitt skolen beskjed om elevens fravær, skal skolen snarest mulig samme dag kontakte foreldre. Nordre Follo kommune har en veileder for skolene i arbeidet med bekymringsfullt skolefravær.

Kjennetegn på medarbeidere som legger til rette for et godt hjem–skole-samarbeid:

Læreren / den voksne

- gir informasjon om elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø
- tar ansvar for og initiativ til samarbeid med hjemmet
- gir jevnlig informasjon til hjemmene om det som skjer på skolen
- blir enig med foreldrene om rutiner for samarbeidet
- involverer foreldrene i skolemiljøarbeidet
- gir informasjon om og viser hvordan foreldrene kan støtte eleven faglig og sosialt
- informerer om skolereglene og hva som skjer hvis elevene bryter dem
- samarbeider med foreldrene om oppfølgingen ved brudd på skolereglene

Trygt og godt skolemiljø – et felles ansvar

For å sikre at elevene har et trygt og godt skolemiljø, må flere virksomheter i kommunen samarbeide. Godt samarbeid og god kompetanse skal kjennetegne kommunens forebyggende arbeid. Kompetansen i de ulike virksomhetene skal sikre at riktige tiltak blir satt inn i de ulike sakene.

Ressursteam

Alle skoler skal ha et ressursteam, ledet av rektor. Et ressursteam skal bestå av rektor og andre fra skolens ledelse, ressursteamkoordinator, helsesykepleier og PPT. Skolene har også et internt ressursteam bestående av skolens ledelse og ressurspersoner. Når en ansatt på skolen blir oppmerksom på at en elev eller en elevgruppe har utfordringer, skal det drøftes i skolens ressursteam for å avklare videre oppfølging. Foreldre må gi samtykke dersom ressursteamet skal drøfte navngitte elever.

PPT

PPT har faste kontaktpersoner som deltar på skolens ressursteam. PPT skal bidra med utarbeidelse av tiltak både på individ- og systemnivå og bidra inn i skolenes utviklingsarbeid. Dersom foreldre klager til Statsforvalteren i en sak etter kapittel 12, skal saken tas opp med skolens PP-rådgiver. PP-rådgiver kan innhente nødvendig støtte fra Fagteam skolemiljø i PPT, og skolen kan få tilbud om bistand.

Mobbeombudet

Nordre Follo har et mobbeombud som kan hjelpe elever, foreldre og skoler når de opplever at saker etter kapittel 12 er vanskelige å løse.

Skolehelsetjenesten

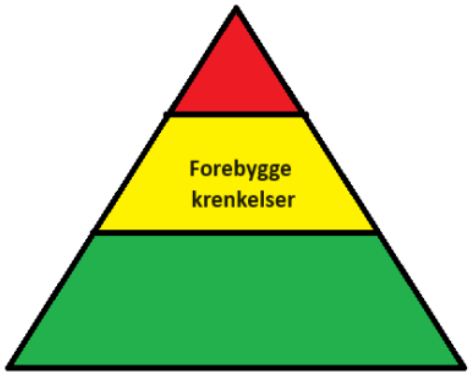
Skolehelsetjenesten samarbeider med skolene for å sikre at elevene har et godt psykososialt miljø. Gjennom samarbeidet med skolen kan skolehelsetjenesten avklare og planlegge tjenestens bidrag i arbeidet med det psykososiale miljøet på skolen. Når skolehelsetjenesten er lett tilgjengelig på skolen, kan helsesykepleier avdekke problemer og håndtere helsemessige problemstillinger som står i veien for læring.

Del 2: Forebygge mobbing og andre krenkelser

Et systematisk arbeid med felles fokus og tilnærming er en forutsetning for å lykkes i å skape et trygt og godt skolemiljø.

Det forebyggende arbeidet skal bestå av:

- Profesjonelle voksne som følger med
- En god tilsynsordning
- Systematisk kartlegging
- Opplæring av elevene slik at de
    - gjenkjenner mobbing og andre krenkelser
    - utvikler nettvett og digital dømmekraft

Profesjonelle voksne som følger med

Alle elevene har rett på et skolemiljø som fremmer inkludering, helse, trivsel og læring. Alle som arbeider på skolen, skal følge med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø. Dette innebærer en plikt for den enkelte til å være årvåken og aktivt observere hvordan elevene agerer hver for seg og seg imellom. Profesjonelle voksne som observerer, fanger opp og håndterer negative atferdsmønster og krenkelser *før* den negative atferden får etablert seg, er avgjørende i det forebyggende arbeidet. De voksne må følge med på risikofaktorer i skolemiljøet, spesielt på elever som er særskilt sårbare, da disse har en økt risiko for å bli utsatt for mobbing og krenkelser. Delplikten "følge med" gjelder på alle skolens områder og gjennom hele skoledagen.

Mobbing og andre krenkelser foregår hyppigst der voksne ikke er. Derfor må skolen ha flere kilder til kartlegging av skolemiljøet for å følge med på en god måte. Gode tilsynsrutiner, klassemiljø-undersøkelser, elevsamtaler og systematisk og målrettet observasjon er noen av verktøyene skolen kan bruke (se eksempler i ressurssidene). Informasjon fra kartlegging av skolemiljøet må systematisk analyseres og drøftes, og det må settes inn målrettede tiltak etter behovet som kommer fram. På den måten kan man forebygge mobbing og andre krenkelser. Dette arbeidet skal være synlig i skolens sosialpedagogiske plan.

En god tilsynsordning

Skolen må ha en felles forståelse for hva som er godt tilsyn. Voksne som aktivt observerer, vil avdekke flere krenkelser enn andre. De vil kunne legge merke til ørsmå tegn som skiller seg ut: et hevet øyenbryn, en kommentar, at noen holder av plass eller upassende fnising. Det er viktig at de voksne er til stede og har kompetanse på observasjon for å følge med på elevenes trivsel og for å avdekke mobbing og andre krenkelser. Skolen skal ha rutiner for godt tilsyn.

Aktivt tilsyn kjennetegnes av voksne som:

- følger med og beveger seg rundt på skolens områder
- involverer seg i elevene og det som skjer
- oppmuntrer til positiv atferd og deltar i aktiviteter ved behov
- tar tak i og håndterer problematferd
- er bevisste på hva og hvordan de observerer

Kartlegging

Skolene i Nordre Follo har flere kartleggingsverktøy for å kartlegge skolemiljøet. Elevens trivsel skal være fast tema i elevsamtaler og utviklingssamtaler.

Elevundersøkelsen er en årlig undersøkelse der elevene får si hva de mener om læring og trivsel i skolen. Skolen, skoleeier og staten bruker svarene til å gjøre skolen bedre. Nordre Follo kommune gjennomfører Elevundersøkelsen på 7. og 10. trinn hver høst. Undersøkelsen er anonym.

Nordre Follo bruker trivselsverktøyet Klassetrivsel to ganger i året. Undersøkelsen er ikke anonym og skal gi god oversikt over hvordan den enkelte har det. I tillegg gir undersøkelsen overblikk over miljøet i den enkelte klasse/trinn og på den enkelte skole.

Etter gjennomføring av undersøkelser, skal lærerne og ledelsen gjennomgå og analysere resultater og sette inn egnede tiltak der det trengs.

Andre verktøy som kan brukes for å kartlegge skolemiljøet er observasjon i klasserom/ved overganger/i friminutt og relasjonskartlegginger mellom elever og mellom ansatte og elever.

Opplæring av elevene

Gjenkjenne mobbing og andre krenkelser

En viktig del av det forebyggende arbeidet handler om å bevisstgjøre elevene på hva krenkelser er, og hvilke konsekvenser det kan få. Det er i tillegg viktig at elevene vet hva de skal gjøre når de ser noen bli krenket eller mobbet. Barn og unge i Nordre Follo skal lære at de har rett til å ha det trygt og godt på skolen og at de har rett til å bli tatt på alvor når de ikke har det bra. Dette skal bidra til å gjøre det trygt å si ifra. Mange elever synes det er verre enn selve mobbingen at personer som ser krenkelsen ikke stopper det. Krenkelser og mobbing kan begrenses hvis tilskuere trekker seg bort, reagerer negativt eller bryter inn. Elevene skal få kunnskap og mot til å være uenige og til å hjelpe. De skal gjøres oppmerksomme på ulike roller, som for eksempel medløper og tilskuer.

God digital dømmekraft og nettvett

For å forebygge digitale krenkelser, er det spesielt viktig å utvikle barn og unges digitale dømmekraft. Barn og unge må bli bevisst sin tilstedeværelse på nettet og få kunnskap om hva de kan gjøre for å stoppe digital mobbing. De må også vite hvor de kan henvende seg for å få hjelp til seg selv eller andre som utsettes for krenkelser på nett.

Skolen må gi foreldrene innsikt i hvordan de jobber med digital dømmekraft og nettvett. Skole og hjem må samarbeide godt og informere hverandre dersom det fanges opp digitale krenkelser eller negative tendenser på sosiale medier. Selv om digital mobbing som oftest skjer utenfor skolen, vil det ofte påvirke skolehverdagen, og skolen har derfor en plikt til å gripe inn.

Del 3: Rutiner for å fremme et trygt og godt skolemiljø og forebygge mobbing og andre krenkelser

AKTIVITET/RUTINE	TIDSPUNKT	ANSVAR
Opplæring og informasjon		
Skolens ansatte: • Gjennomgå kapittel 12 i Opplæringsloven • Gjennomgå utvalgte deler av v*eileder for trygt og godt skolemiljø*, k*ommunens forskrift for skoleregler, skolens rutiner for samvær og trivsel* og *rutiner for tilsyn* • Skolens ansatte drøfter følgende punkter: o Hva er et trygt og godt skolemiljø? o Hva er krenking? o Hva ligger i personalets plikt til å a) følge med b) gripe inn c) melde fra d) undersøke e) sette inn tiltak f) aktivitetsplikten med tanke på særlig sårbare elever	Hvert år	Rektor
Skole- og SFO-ledere: • Informasjon og eventuell opplæring ved regelverksendringer	Høst ev. løpende	Skoleeier v/ Fagstab
Andre ansatte som regelmessig oppholder seg på skolen for å yte tjenester eller service: • Orientering om plikten til å følge med, gripe inn og melde fra	Hver høst	Virksomhetsleder etter påminnelse fra Fagstab
Foreldre: • Opplæringsloven kapittel 12 o elevens rett til et godt psykososialt miljø § 12-2 o aktivitetsplikten og dokumentasjonsplikten § 12-4 o skjerpet plikt til å melde fra § 12-5 o muligheten til å melde saken til Statsforvalter § 12-6 o kommunens mobbeombud • Hva skolen gjør hvis noen blir krenket/mobbet • Skolens forventninger til foreldresamarbeid i arbeidet med å skape et trygt og godt skolemiljø • Kommunens *veileder for trygt og godt skolemiljø* • Kommunens f*orskrift for skoleregler* • Skolens r*utiner for samvær og trivsel*	Hver høst	Rektor og kontaktlærer
FAU/foreldrekontakter: • Informasjon om deres særskilte plikt til å bidra i skolemiljøarbeidet	Hver høst	Rektor
Elever: • De samme punktene som foreldre informeres om, se punktene over, samt opplæring i henhold til denne planen	Hver høst og løpende	Rektor og kontaktlærer
Elevråd: • Drøfting av hva som legges i et trygt og godt skolemiljø og krenkelser	Hver høst	Elevrådskontakt

Samarbeids- og skolemiljøutvalget(SSMU): • SSMU skal gjøres kjent med *kommunens forskrift til skoleregler, skolens samvær- og trivselsrutiner* og *veileder for trygt og godt skolemiljø*	Innen utgangen av september	Rektor
Kommunestyret: • Informasjon om resultater og tiltak knyttet til Elevundersøkelsen	Hver høst (for forrige skoleår)	Skoleeier
Internkontroll på skolen		
Tilsynsordningen: • Evaluering av forsvarlig voksentetthet og rutiner (oversikt over blindsoner, aktivitetsplaner og skjerpet tilsyn)	Oktober og mars	Rektor
Systematisk kartlegging av skolemiljøet: • Trivselsverktøyet Klassetrivsel • Elevsamtaler • Utviklingssamtaler Eventuelle funn drøftes og følges opp med relevante tiltak. • Elevundersøkelsen årlig på 7. og 10. trinn.	Høst og vår Hvert år	Rektor og kontaktlærer Rektor
Internkontroll hos skoleeier		
• Evaluere og oppdatere sjekkpunktene i Framsikt med tanke på Opplæringsloven § 12-2	Årlig	Skoleeier
• Innhente tall på aktivitetsplaner fra skolene • Kontroll av aktivitetsplaner	Hvert halvår Løpende gjennom året	Skoleeier Skoleeier
• Analysere og følge opp resultater av ✓ Skolemiljøundersøkelsen ✓ Elevundersøkelsen	 Høst og vår Årlig	Skoleeier
Virksomhetsbesøk • Skolens ledelse informerer skoleeier om skolens praksis med tanke på lovkravene i Opplæringsloven § 12	Annet hvert år på hver skole	Skoleeier
Nettverk og arbeid med program for å skape trygge og gode skolemiljø		
Skolemiljønettverk • Minst én representant fra skolen deltar og videreformidler til egen skole **Voksne for barn** • Implementering av Eples venner, Zippys venner, Passport og Drømmeskolen	Fire gjennom året	PPT Fagstab

Sosialpedagogisk plan

Alle skolene skal ha en sosialpedagogisk plan som beskriver hvordan de jobber med skolemiljøet. Dette er en del av det systematiske arbeidet med å fremme helse, inkludering, trivsel og læring for elevene. Den sosialpedagogiske planen skal sikre et godt læringsmiljø.

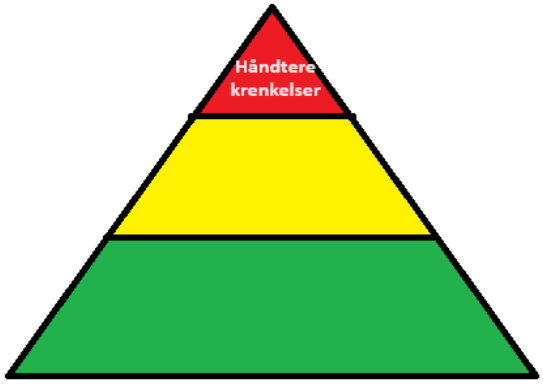
Planen skal vise det praktiske og konkrete arbeidet som må gjøres på skolen for å sikre et trygt og godt skolemiljø. Den skal synliggjøre skolens egenart i dette arbeidet, og forbyggende arbeid og rutiner skal beskrives på følgende områder:

- Trivselsfremmende og inkluderende tiltak for å utvikle og ivareta et godt læringsmiljø
- Tilsyn
- Systematisk internkontroll og dokumentasjon av elevenes psykososiale miljø
- Elev- og foreldremedvirkning gjennom brukerorganer som elevråd, foreldrenes arbeidsutvalg (FAU), samarbeids- og skolemiljøutvalget (SSMU)
- Tiltak og aktiviteter skolen gjennomfører; metoder/modeller, faste arrangementer, turer o.l.

Den enkelte skole bestemmer selv hvordan planen skal utformes. Den kan innpasses i et årshjul, men det er ikke et krav at den er tidsspesifikk. Tiltakene kan organiseres etter trinn eller hvem de gjelder for (ansatte, klasser/grupper/baser, fellesaktiviteter for skolen, tilsynsordning, skole-hjem samarbeid, elevråd, FAU eller SSMU). Elev- og foreldremedvirkning er positivt for skolemiljøet, og skolen bør legge til rette for at elever og foreldre arrangerer aktiviteter for hele elevgruppa.

Del 4: Håndtere mobbing og andre krenkelser

Definisjoner på mobbing og krenkelser

Utdanningsdirektoratet definerer ikke lenger hva mobbing er, men gir eksempler på handlinger og ytringer som kan oppleves som mobbing eller andre krenkelser. Det er lagt vekt på elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø og de voksnes plikt til å forebygge, følge opp og stoppe krenkelser.

Aktivitetsplikten

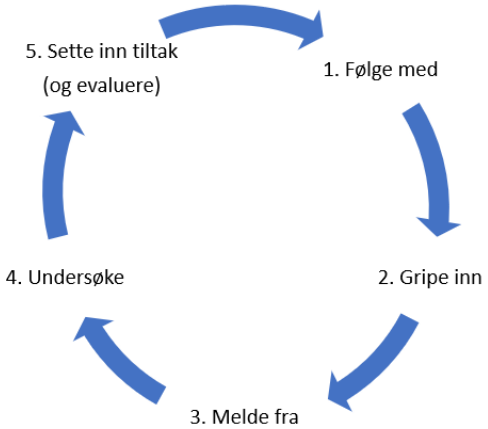
Opplæringsloven § 12-3 sier at skolen ikke skal godta krenkende oppførsel, som for eksempel mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Aktivitetsplikten inntrer når en ansatt får mistanke om, eller kjennskap til, at en elev ikke har det trygt og godt på skolen. Dersom krenkelsene skjer utenfor skoletid og påvirker hvordan eleven har det på skolen, trer også skolens aktivitetsplikt inn.

Alle som arbeider på skolen har plikt til å følge med, gripe inn og melde fra om krenkelser. Dette gjelder alle som har arbeidskontrakt med skolen eller skoleeier, uavhengig om arbeidsforholdet er fulltid eller deltid, fast eller midlertidig. Dette gjelder også for ansatte hos en ekstern tjenesteleverandør. Det er ikke avgjørende om du mottar lønn for arbeidet. Du har uansett aktivitetsplikt dersom du regelmessig arbeider på skolen. Det er alltid hensynet til *barnets beste* som skal være førende.

Følge med og oppdage

Skolen skal ha rutiner for å følge med og fange opp elever som ikke har det trygt og godt. Dette er beskrevet i del to i denne planen.

Aktivitetsplikten trer inn når skolens ansatte oppdager, eller får mistanke om, at noen blir utsatt for mobbing eller andre krenkelser.

Skolen kan også bli klar over at en elev ikke har det trygt og godt gjennom at andre melder fra, muntlig eller skriftlig. Da trer også aktivitetsplikten inn. Muntlig og skriftlig melding er likestilt, men det anbefales at meldingen blir skrevet ned. Når en ansatt mottar melding om at en elev ikke har det trygt og godt, skal vedkommende alltid informere rektor. Skolen skal innen to virkedager informere den som melder om at informasjonen er mottatt, og at skolen iverksetter nærmere undersøkelser.

Gripe inn

Når skolens ansatte er vitne til krenkende ord og handlinger, har de plikt til å aktivt gripe inn og stoppe det som foregår.

I situasjoner der det er nødvendig å gripe inn for å hindre at eleven krenker en person fysisk eller psykisk, skader eiendom, utsetter seg selv for fysisk fare eller vesentlig forstyrrer opplæringen til andre elever, kan ansatte gripe inn fysisk. Dette kan kun gjøres når andre tiltak ikke er tilstrekkelige. Det fysiske inngrepet skal ikke gå lenger enn det som er nødvendig, og må stå i et rimelig forhold til interessene den ansatte forsøker å beskytte. En ansatt som har grepet inn fysisk mot en elev må melde fra om dette til rektor. Rektor skal så melde fra til elevens foreldre om det som har skjedd, samt dokumentere hendelsen. Reglene om fysisk inngrep gjelder både i grunnskolen, inkludert leksehjelp og SFO.

Nordre Follo kommune har utarbeidet rutiner for hvordan man skal håndtere, informere om og dokumentere situasjoner der fysisk inngripen har vært brukt.

Melde fra

Ansatte skal melde fra til rektor dersom de mistenker, eller har kjennskap til, at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Rektor har ansvar for at meldingen håndteres på en forsvarlig måte. I henhold til opplæringsloven § 12-4, skal rektor informere skoleeier omgående om alvorlige tilfeller.

Når eleven eller foresatte melder fra om at skolemiljøet ikke er trygt og godt, skal skolen så snart som mulig sette inn tiltak. Elevens subjektive opplevelse skal legges til grunn for det videre arbeidet. Skolen må undersøke saken for å finne egnede tiltak.

Dersom personer utenfra melder fra til ansatte om elever som ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal rektor informeres og undersøkelse settes i gang.

Ved mistanke eller kjennskap til at en voksen på skolen krenker en elev, skal dette straks meldes til rektor. Rektors skal følge opp saken og melde fra til skoleeier med mindre meldingen er åpenbart grunnløs. Hvis det er en i skolens ledelse som står bak krenkelsene, skal den som får mistanke om eller kjennskap til krenkelsene melde fra direkte til skoleeier. Nordre Follo har rutiner for § 12-5-saker.

Voksne som mobbes av barn eller ungdom

Når noen mistenker at eller melder fra om voksne som mobbes av barn eller ungdom, har rektor ansvaret for avdekking, intervensjon og oppfølging (Mobbing (arbeidstilsynet.no)).

Undersøke

Undersøkelsene skal starte umiddelbart når skolen har mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har det trygt og godt. For å lykkes med å trygge elever og stoppe mobbing, er det nødvendig å finne mekanismene i det som skjer. Arbeidet med å undersøke kan gjøres på flere måter, for eksempel sjekklister, klassemiljøundersøkelser, elevsamtaler, samtaler med foreldre og/eller systematiske observasjoner (se ressurssider).

Av og til er det ikke samsvar med det skolen ser i sine undersøkelser og elevens subjektive opplevelse. Elevens subjektive opplevelse skal alltid ligge til grunn for skolens arbeid. Skolen skal likevel gjøre en vekting av dette opp mot det de selv observerer. Med en god problembeskrivelse, vil skolen kunne sette inn målrettede tiltak.

Skolen skal sørge for at alle involverte elever blir hørt. Det skal dokumenteres, for eksempel i aktivitetsplanen, hvordan skolen har tilrettelagt for å få fram elevens stemme. Se ressurssidene.

Tiltak

Skolen skal sette inn tiltak når en elev ikke har det trygt og godt. Aktivitetsplikten gir skolen plikt til å handle, også dersom foreldre eller elevene selv ikke vil at skolen skal gjøre noe.

Skolen skal sette inn tiltak både rettet mot de involverte enkeltindividene og mot systemet rundt dem. Tiltakene skal være egnede, lovlige og tilstrekkelige. Tiltakene skal alltid utformes med barnets beste i fokus. Det skal gå tydelig fram hva som er barnets stemme, og barnets stemme skal vektlegges.

Tiltakene skal settes inn i en aktivitetsplan. Denne skal evalueres raskt, eksempelvis etter to uker, hvis ikke annet avtales med foreldre. Rektor har det overordnede ansvaret for at oppfølgingen ivaretas. Tiltakene og frekvens for evaluering vil kunne endre seg, men plikten til å sette inn tiltak varer helt til eleven opplever miljøet som trygt og godt, jf. §§ 12-4 og 12-5. Nordre Follo har en mal for aktivitetsplan, som er tilgjengelig i IST og Compilo.

Tiltakene bør legges på tre nivåer:

- **Individnivå:** tiltak som knyttes til det enkelte barns behov i den situasjonen det er i – den som blir krenket eller den som krenker
- **Gruppenivå:** tiltak rettet mot gruppe, klasse eller trinn
- **Systemnivå:** tiltak rettet mot hele skolen

Utforming av tiltak:

- Vær konkret i beskrivelse av utfordringen som skal løses
- Tilpass tiltakene best mulig til utfordringen som er beskrevet
- Vær bevisst på at alle saker er unike
- Det er ofte nødvendig å sette inn flere tiltak samtidig
- Saken skal løses på lavest mulig nivå

Eventuelle konsekvenser for negativ atferd skal være tydelige, forutsigbare og kjent for eleven og deres foreldre. Konsekvensene må stå i forhold til situasjonen og være hjemlet i kommunens forskrift for skoleregler.

Oppfølging

En elev som er blitt mobbet eller har opplevd skolemiljøet som utrygt, skal følges opp også etter at det opplevde problemet er løst. Involverte enkeltelever, klassen og systemet rundt bør også følges opp. Rektor har ansvar for at oppfølgingen skjer.

Oppfølgingen av den/de som har opplevd å ha det utrygt kan innebære:

- hjelp og støtte i sosiale settinger for å skape trygge, gode relasjoner og å reetablere tillit
- jevnlige samtaler med vekt på relasjon og tillit, og gi eleven trygghet i at voksne følger opp
- hjelp til å se det positive som skjer og til å gjenopprette skadde relasjoner
- jevnlig oppfølging med foreldre
- vurdering av eventuell helsehjelp eller hjelp fra andre støtteinstanser

Oppfølgingen av de som har mobbet eller vært med på å gjøre miljøet utrygt kan innebære:

- hjelp og støtte i sosiale settinger for å ta gode valg
- hjelp til å forsterke positive sider
- hyppige samtaler med vekt på det positive
- jevnlig oppfølging med foreldre
- vurdering av eventuell helsehjelp eller hjelp fra andre støtteinstanser

Oppfølgingen av klassen/gruppa bør innebære arbeid med sosial tilhørighet og skolemiljø. **Hvis en elev forlater et elevmiljø fordi det har vært utrygt, må skolen likevel alltid undersøke og iverksette tiltak i det miljøet som eleven forlater.** Dette må skje uavhengig av om eleven har flyttet, siden det er overhengende sannsynlig at andre elever også vil oppleve det samme elevmiljøet som utrygt.

Dokumentasjonsplikten

Skolen har **to dokumentasjonsplikter:**

- Dokumentere hvilke tiltak de *planlegger å gjennomføre* i elevens aktivitetsplan.
- Dokumentere hva de *har gjort for å følge opp delpliktene*, det vil si følge med, gripe inn, melde fra, undersøke og sette inn tiltak.

Dokumentasjonen skal sikre at skolen tar tak i elevens situasjon, at skolen holder oversikt over eget arbeid, at Statsforvalter raskt får oversikt hvis saken meldes dit og at saken er tilstrekkelig belyst ved ev. tilsyn, erstatnings- eller straffesaker.

Dokumentasjon av de ulike delpliktene. Listen er ikke uttømmende.

Følge med
- Notater fra elevsamtaler og utviklingssamtaler
- Trivselsundersøkelser
- Tilsynsplan og rutiner for tilsyn

Det er ekstra viktig at man kan dokumentere hvordan man følger med på særskilt sårbare elever.

Gripe inn
- Loggføring med beskrivelse av hendelser
- Korrespondanse med foreldre
- Melding om krenkelser

Melde fra
- Logger over melding om krenkelser:
    - Innhold i melding om krenkelser
    - Ansattes melding til rektor (dato)
    - Rektors melding til skoleeier i alvorlige tilfeller/ved § 12-5

Undersøke
- Notater fra samtaler med elever, foreldre, ansatte, eventuelt andre
- Observasjonslogger fra tilsyn i friminutt og andre observasjoner
- Møtereferat
- Arkivert korrespondanse
- Sosiometriske kartlegginger
- Forhold utenfor skolen dersom dette påvirker skolehverdagen

Sette inn tiltak
- Aktivitetsplanen

Klagerett

Om en elev ikke har det trygt og godt på skolen, kan eleven eller foreldre melde sak til Statsforvalter dersom saken er tatt opp med rektor på skolen først. Statsforvalter skal undersøke om skolen har rettet opp situasjonen med egnede tiltak og laget aktivitetsplan. Dersom skolen ikke har gjort nok, kan Statsforvalter pålegge skolen å rette opp. Statsforvalters avgjørelse er et enkeltvedtak og kan påklages av foresatte etter reglene i forvaltningsloven. Skoleeier og skolen har ikke klagerett.

DEL 5: Ressurssider

Vedlegg 1: Barnets beste

Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle avgjørelser og handlinger som berører barn. Målet med å vurdere barnets beste er å sikre at behovene og interessene til barn og unge blir tatt hensyn til i beslutninger som påvirker dem. Jo større påvirkning den aktuelle beslutningen har, jo større krav stilles det til grundige vurderinger av barnets beste. Barnets beste-vurdering er en prosess med flere trinn som må synliggjøres i saksbehandlingen.

1. **Vite**

- **Få grundig kunnskap om barnets situasjon, interesser og behov**

Bruk kilder som barnet selv, foreldre og støttepersoner rundt barnet. Faglige vurderinger, f.eks. legeerklæringer og sakkyndige rapporter, er andre viktige kilder. I tillegg kommer generell kunnskap om barns utvikling og behov og forskning innenfor ditt arbeidsområde.

- **Barnets egne synspunkter er viktig informasjon**

Lytt til barnets erfaringer, ønsker og behov. Husk god tilrettelegging for å oppmuntre barn til å uttale seg og sikre at de uttaler seg fritt.

- **Vurder hvordan barnets situasjon blir påvirket.**

Vurder barnets sårbarhet eller sårbare situasjoner, samt barnets familiemiljø, omsorg og beskyttelse.

Viktige spørsmål:

- ✓ *Har jeg tilstrekkelig kunnskap om barnets interesser og behov?*
- ✓ *Vet jeg nok om positive og negative konsekvenser for barnet?*
- ✓ *Har jeg aktivt innhentet barnets egne synspunkter?*

2. Vurdere

- **Vurder hvordan du kan ivareta barnets behov på best mulig måte ved å veie ulike hensyn opp mot hverandre.**

Se på hvilke konsekvenser tiltakene du vurderer kan få for barnet. Deretter vurderer du hvilke hensyn som er relevante og bestemmer vekten av disse. Vekten av hensynene/momentene skal munne ut i en konklusjon om hva som samlet sett er til barnets beste.

- **Momentene vil være ulike fra barn til barn**.

Du må overveie hvor stor betydning hvert moment skal ha og balansere dem opp mot hverandre. Det kan oppstå situasjoner der momenter står i motsetning til hverandre. Alle konsekvensene må veies mot hverandre i en konkret helhetsvurdering av hva som er til barnets beste, både på kort og lang sikt.

Momenter i vurderingen av elevens beste kan blant annet være:

- Elevens tilhørighet i klassen og på skolen
- Elevens pedagogiske miljø (f.eks. faglig tilrettelegging, faglig mestring)
- Barnets egne synspunkter
- Stabilitet og kontinuitet (for eksempel gruppetilhørighet over tid)
- Trygghet og tilknytning til andre personer (for eksempel prioritere ansatte for eleven)
- Helsemessig sårbarhet

- **Avgjør vekten av konsekvensene og vei dem mot hverandre**.

Målet er å finne den løsningen som best ivaretar barnets interesser og rettigheter på kort og lang sikt. Konkluder med hva som vil være til barnet beste.

- **Hvordan du vektlegger de ulike konsekvensene vil variere.**

Et barns sårbarhet vil f.eks. ha stor betydning i saker som gjelder barn i utsatte livssituasjoner. Barnets mening skal tillegges vekt etter alder og modenhet. Hvis barnet har en tydelig mening og avgjørelsen er av stor betydning, bør du legge stor vekt på det barnet selv mener.

Viktige spørsmål:

- ✓ *Hvordan kan jeg ivareta barnets helhetlige behov på best mulig måte?*
- ✓ *Hva må jeg gjøre for å unngå negative konsekvenser for barnet?*
- ✓ *Er det opplysninger i saken som tilser at noen momenter bør veies tyngre enn andre?*
- ✓ *Har barnet fått uttale seg fritt i saken og hvor stor betydning skal barnets mening ha i denne saken?*

3. Vekte

Her skal du vurdere andre hensyn opp mot barnets beste og konkludere i saken.

- **Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn.**

Det skal derfor gode grunner til for at andre hensyn skal gå foran, i så fall må du forklare hvorfor.

- **Når du har bestemt hvilken løsning som er til barnets beste, må du veie dette opp mot andre hensyn i saken.**

Andre relevante hensyn kan f.eks. være hensynet til andre barn, andre personers rettigheter eller hva som er praktisk mulig. Vurder konkret hvilke hensyn som trekker i motsatt retning av barnets beste, og hvor tungtveiende de er.

- **Legg ekstra vekt på barnets beste i saker som har stor betydning for barnet.**

Det samme gjelder der barnet selv har sterke meninger i spørsmålet som skal avgjøres.

Viktige spørsmål:

- ✓ *Er det nødvendig å gi ekstra vekt til barnets beste i denne saken?*
- ✓ *Skal andre hensyn gå foran barnets beste i denne saken, i tilfelle hvorfor?*
- ✓ *Har du vurdert alternative løsninger og kompenserende tiltak?*

Momenter når vi skal avgjøre vekten av barnets syn i barnets beste-vurderingen, kan være:

- Barnets alder og modenhet
- Styrken av barnets ønske
- Om dette er et ønske barnet har holdt fast ved over lengre tid
- Hvilken type spørsmål det gjelder
- Om barnet har forståelse for konsekvensene av sitt ønske
- Styrken av de momentene som eventuelt taler mot å følge barnets syn

I vektingen av barnets beste og andre hensyn kan følgende ha betydning:

- Dersom det er flere barn i en sak, skal barnets beste vurderes enkeltvis for barna – det kan være ulike løsninger for ulike barn.
- Barnets beste er et grunnleggende hensyn, men ikke det eneste relevante hensynet i saken. Vi må avgjøre om det er mulig å harmonisere barnets beste og andre hensyn, samt hensynet til flere barn, altså finne en løsning som ivaretar alle hensynene og barna.
- Dersom det ikke er mulig å harmonisere barnets beste med andre hensyn fordi det er motstrid, må vi avgjøre hvilke hensyn som skal tillegges mest vekt. Begrunn!

4. Vise

Her skal du dokumentere hva du har gjort i de tre foregående stegene. Dokumentasjon er viktig for å sikre at andre kan se hvilke vurderinger du har gjort, og muligheten for etterprøving.

- **Dokumenter begrunnelsen.**

Vis hvilken kunnskap du har innhentet, hvilke lovregler du har basert vurderingen på, og hvilke fakta du har lagt til grunn.

- **Beskriv hvordan du har gjort vurderingen av barnets beste.**

Fremhev hvilke hensyn som har vært avgjørende i vurderingen og hvordan disse er veid opp mot hverandre.

- **Vis hvor stor vekt du har gitt barnets beste opp mot andre hensyn.**

Tydeliggjør hvordan du har vurdert barnets beste i forhold til andre hensyn.

Viktige spørsmål:

- ✓ *Hvordan har du dokumentert kunnskap du har innhentet?*
- ✓ *Hvordan viser du avveiingen av ulike hensyn i vurderingen av barnets beste?*
- ✓ *Hvordan viser du at du har veid andre hensyn opp mot barnets beste?*

Beslutning

Dersom du har fulgt disse stegene, har du et godt grunnlag for å gjøre en vurdering av barnets beste. Beslutningen skal si noe om hvilken informasjon den bygger på, hvilke vurderinger du har gjort av barnets beste og hvordan dette er veid opp mot andre hensyn i saken. Når dette er gjort, har du et grunnlag for konklusjon.

Vedlegg 2: Hva er et godt tilsyn?

Mal for felles drøfting og konkretisering av hva man legger i et godt tilsyn:

Ha tilsyn og veiledning på en slik måte at du hele tiden har oversikt over deler av uteområdet som du har ansvar for.	Bevegelse 	• Beveg deg hele tiden slik at du kommer i kontakt med så mange elever som mulig. • Beveg deg i uregelmessige ruter slik at elevene ikke kan forutse når du kommer. Ha som mål å bevege deg alle steder. • Vær spesielt oppmerksom på områder der det kan oppstå konflikt
	Skanning 	• Se og lytt hele tiden til de ulike aktivitetene slik at du vet hva som foregår på området. • Se etter ønsket og uønsket atferd. Vær spesielt oppmerksom på områder det kan oppstå konflikter. • Øk muligheten for positiv samhandling og oppmuntring av ønsket atferd.
Vær positiv og oppmuntrende for å støtte opp om positiv atferd.	Positiv involvering 	• Involver deg ofte. • Vær åpen, vennlig og hjelpsom. • Gi spesifikk positiv oppmerksomhet til positiv atferd.
	Oppmuntring 	• Bruk anerkjennelse eller belønning for spesifikk atferd. • Gi anerkjennelse så raskt som mulig. • Bruk 5:1-regelen.
Håndter problematferd på en konsekvent måte. Bruk milde, rimelige og forutsigbare konsekvenser.	Håndtering av problematferd 	• Korriger atferden umiddelbart. • Fokuser på den spesifikke atferden som skal stoppe. • Håndter problemet så privat som mulig (på tomannshånd). • Vær rolig, bruk enkelt språl. • Vær vennlig og bestemt. • Stopp argumentasjoner. • Opptre rettferdig.

Kilde: Bearbeidet etter PALS

Vedlegg 3: Klassekartlegging

Klassekartlegging

Kartleggingen kan danne grunnlag for drøftinger i kollegiet med tanke på klassemiljøet.

Spørsmål til refleksjon	Ja/Nei	Kommentar:
Er det særlig sårbare elever i gruppa?		
Har noen av elevene vært involvert i mobbing tidligere?		
Er det elever med proaktiv aggresjon i gruppa?		
Har det vært enkeltepisoder med krenkelser?		
Har det vært endringer i forholdet til de voksne i gruppa?		
Er gruppa splittet? Ser det ut til at det er mange klikker i gruppa?		
Er det elever som er særlig populære?		
Er det noen upopulære elever i gruppa?		
Er det noen elever i gruppa som ofte velger å være alene?		
Er det noen som ikke hører til i en klikk, men som «vaker» mellom gruppene?		
Har det vært episoder med utagering/vold?		

Vedlegg 4: Elevsamtaler

Eksempel på elevsamtale

Elevsamtale Dato: _____ Navn på elev: _____

Spørsmål til elevsamtalen:		Elevens svar:
1.	Er det noe du ønsker å ta opp/at vi snakker om i dag?	
2.	Hvordan trives du på skolen? Hva liker du best, og hva kan bli bedre?	
3.	Hvordan trives du i klassen?	
4.	Hvem er du mest sammen med på skolen?	
5.	Hvem vil du helst være sammen med?	
6.	Hvordan trives du med de voksne på skolen?	
7.	Har du blitt ertet eller mobbet den siste tiden?	
8.	Har du sett noen andre bli mobbet på skolen den siste tiden?	
9.	Har du mobbet noen på skolen den siste tiden?	
10.	Er det noen som er spesielt flinke til å skape trygghet og trivsel rundt deg?	
11.	Er det noe jeg kan gjøre for at du skal ha det bedre?	
12.	Dersom dere gjør noen avtaler i samtalen er det viktig å notere disse, hva de går ut på og hvem som har ansvar for å følge dem opp.	

Spørsmålene er veiledende. Bruk de spørsmålene som passer barnet og situasjonen og still gjerne andre spørsmål tilpasset det du ønsker å fokusere på.

Vedlegg 5: Observasjon

En observasjonsprosess består av ulike delprosesser som det er viktig å være oppmerksom på når vi observerer. Observasjonsprosessen tar alltid utgangspunkt i konkrete utfordringer eller problemstillinger i pedagogisk praksis, der vi har behov for mer informasjon for å kunne handle hensiktsmessig til barnas beste og i samsvar med den pedagogiske oppgaven (Nielsen, M. M. mfl., 2016).

Ulike typer observasjon

Det finnes ulike typer observasjon. Vi kan observere ute, i klasserommet, i overgangssituasjoner og ved bruk av logg.

Forberedelse Før observasjonen begynner, må de som skal observere være omforent om en rekke forhold:	**Hva trenger vi å vite?**
• Hva ønsker dere å finne ut? • Hvem skal dere observere? • Hva er det dere skal fokusere på i samhandlingen mellom dem? • Hva slags type observasjon egner seg best til formålet? • Skal dere konstruere noen situasjoner eller studere naturlige situasjoner? • Hvem skal foreta observasjonen? • Når skal det gjøres? • Hvilket tidsrom og hvilke tidspunkt? • Hvor lang tid skal brukes hver gang? • Hvordan skal observasjonen nedtegnes? • Når skal den nedtegnes? • Hvordan skal dere nyttiggjøre dere det som nedtegnes? • Hva er tidsplan for analyse og planlegging av tiltak i etterkant av observasjonen?	**1. Temperament** • lett temperament • langsom å varme opp • vanskelig temperament **2. Sosial kompetanse** • empati • perspektivtaking • selvkontroll • selvhevdelse • følelsesregulering • samarbeidsevne, ansvarlighet og inkludering • lekeferdigheter **3. Språk** • forstå innhold i språk • kunne uttrykke følelser og meninger **4. Samspill og kommunikasjon mellom elever**

Vedlegg 5.1: Plan for observasjon

Plan for observasjon

Mål: Alle ansatte på teamet skal observere styrker og utviklingsområder hos Pia

Plan: Alle skal observere kun en økt pr. dag i uke 12

Ansatt	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag
Lærer 1: navn	Utelek/andre friminutt: Begynnende mobbeatferd	Utelek/første friminutt: Følelsesregulering	Utelek/storefri: Språkferdigheter	Utelek/storefri: Lekeferdigheter og konsentrasjon	Utelek: Prososiale handlinger
Baseansv. SFO: navn	Innelek/SFO 14.30-15.30 Begynnende mobbeatferd	Innelek/SFO 15.00-16.00 Følelsesregulering	Innelek/SFO 14.30-15.00 Språkferdigheter	Utelek/SFO 14.00-15.00 Lekeferdigheter og konsentrasjon	Utelek/SFO 14.00-15.0 Prososiale handlinger
Lærer 2: navn	Overganger (musikk til gym inkl. garderobe): Begynnende mobbeatferd	Overgang spising-garderobe-storefri: Følelsesregulering	Overgangen fra individuelt arbeid til oppstart gruppearbeid: Språkferdigheter	Overgangen matematikk til pararbeid for forberedelse av kroppsøvingstime: Lekeferdigheter og konsentrasjon	Overgang fra norsktime til mat- og helse: Prososiale handlinger

Vedlegg 5.2: Observasjonsskjema

Eksempel 1 – observasjon av enkeltelev

(Skala fra 1-6 hvor 1 er lavest skår)

Begynnende mobbeatferd/makt	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
Hvor mye bestemmer eleven over hva som skal gjøres i leken/ aktiviteten?						
Hvor mye bestemmer eleven hvem som skal være med i aktiviteten?						
Hvor mye bestemmer eleven hvilken rolle den enkelte skal ha i aktiviteten?						

Følelsesregulering	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
Eleven setter ord på egne følelser						
Eleven har et sterkt kroppsspråk						
Eleven setter ord på hva han/hun mener andre føler						
Eleven viser egne følelser						

Språkferdigheter og kommunikasjonsstil	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
Eleven snakker mye med andre elever						
Eleven tar kontakt med andre elever via språklig henvendelse						
Eleven snakker hyggelig til andre elever						
Eleven omtaler andre elever positivt						
Eleven henvender seg med negative kommentarer til medelever						
Eleven snakker nedsettende om medelever						
Eleven tar kontakt med medelever via spark, slag, skubbing						

Lekeferdigheter og konsentrasjon	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
Eleven kommer raskt i aktivitet/lek						
Eleven tar initiativ til lek/ aktivitet						
Eleven blir ofte spurt om å delta i aktivitet/lek						
Eleven blir kort tid i samme aktivitet/lek						
Eleven blir ofte ekskludert fra lek						
Eleven blir ofte stående å se på andres aktivitet/ lek						
Eleven går ofte alene når medelever er i aktivitet/ lek						
Eleven gir uttrykk for at han/hun ikke ønsker å delta i samspill med andre						

Prososiale handlinger	1	2	3	4	5	6
Eleven hjelper ofte andre						
Eleven hjelper ofte voksne						
Eleven foreslår ofte å dele med medelever						
Eleven oppmuntrer ofte medelever via ord og handlinger						
Eleven trøster/ viser ofte omsorg overfor medelever						

Annet	1	2	3	4	5	6

Eksempel 2 - observasjon av samspill

Under observasjonen er det viktig at du skriver det du ser, ikke det du tror du ser. Vær kort og konkret i beskrivelsene.

Navn på observatør: _____ Dato og tid:_____

Observasjon av samspill og kommunikasjon	**Direkte observasjon:**	**Tolkning:**
Hvem sier hva til hvem?		
Hva kjennetegner kroppsspråket?		
Hvilke handlinger ser du?		
Annet		

Eksempel 3 - observasjon i klasserommet

Klasse:	
Enkeltelev:	
Observatør:	
Varighet på observasjon:	
Dato:	

Under observasjonen er det viktig at du skriver det du ser, ikke det du tror du ser. Vær kort og konkret i beskrivelsene.

Organisering	
Undervisningsform	For eksempel gjennomgang fra lærer, jobbing to og to, grupper e.l.
Antall voksne	Hvor mange voksne er i rommet? Hvordan er de plassert?
Organisering av elevene	Hvordan sitter elevene? En og en, to og to, i grupper e.l.
Antall elever	Hvor mange elever er til stede under observasjonen?

Klassemiljø		
	Hva ser du?	**Dine personlige tolkninger:**
Elevdeltakelse	Hvordan aktiviseres elevene? Svarer på spm. fra lærer, jobber individuelt, samarbeider e.l.	
Lærers rolle i relasjon; varme og kontroll	Hvordan framstår den voksne? Smil, blikkontakt, tydelige beskjeder, klare oppgaver, tydelige forventninger, ros, positiv annerkjennelse, klare konsekvenser osv.	
Elevers kontakt verbalt og nonverbalt	Hvordan foregår det sosiale samspillet elevene imellom? Hvem tar kontakt med hvem? Hvem snakker uten å få ordet? Blikk og/el. andre nonverbale signaler.	

Elevens rolle		
	Hva ser du?	**Dine personlige tolkninger:**
Kontakt med andre elever verbalt og nonverbalt	Hvem tar eleven kontakt med? Hvem tar kontakt med eleven? Se etter både verbal og nonverbal kontakt.	
Plassering i rommet:	Hvor sitter eleven? Hvem sitter ved siden av, foran og bak?	
Aktivitet i undervisningen:	Elevens aktivitet i timen. Svarer på spm. fra lærer, følger med, er opptatt av andre ting e.l.	

Overgangssituasjoner		
	Hva ser du?	**Dine personlige tolkninger:**
Lærerens rolle	Tydelig instruksjon, lærers tilstedeværelse osv.	
Elevenes kontakt verbalt og nonverbalt	Hvem snakker med hvem, blikk, annen nonverbal kontakt e.l.	
Enkeltelevens rolle	Hvem er eleven i kontakt med, plassering, nonverbale signaler osv.	

Oppsummering	
Klassemiljø	Hva tenker du knyttet til det du har sett? Lærers rolle i klasserommet, kontrollen, varmen, hvem styrer hva blant elevene, hvordan har de det i klasserommet, hvordan er de mot hverandre osv.
Enkeltelevens rolle	Hva tenker du knyttet til det du har sett? Elevens rolle i miljøet i klassen, hvem styres, hvem påvirkes, er eleven en positiv eller negativ bidragsyter osv.

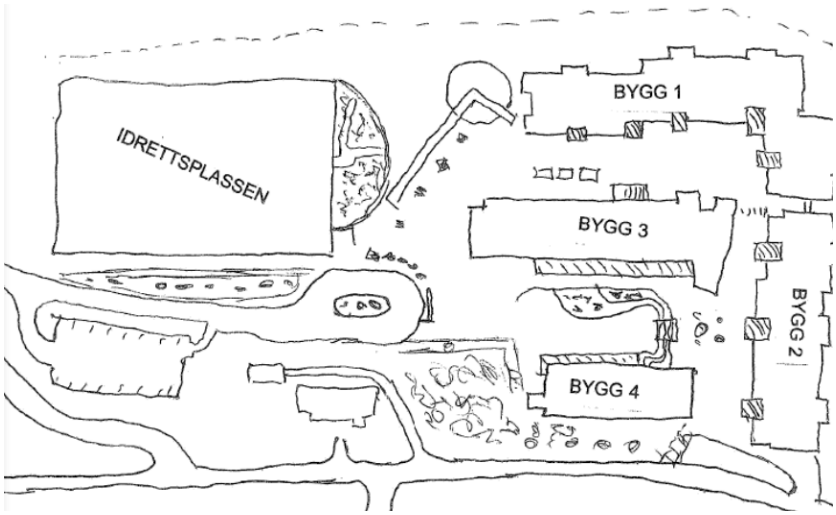
Eksempel 4 - observasjon av kommunikasjon mellom elever

Lag antall kolonner ut fra antall elever du vil trekke inn i observasjonen

Type kontakt	Antall fra elev x til elev y	Antall fra elev y til elev x	Antall fra elev x til elev z	Antall fra elev z til elev x
Positive signaler				
Negative signaler				
Positive henvendelser				
Negative henvendelser				
Ignorering av henvendelser				
Positiv respons på henvendelser				
Negativ respons på henvendelser				

Vedlegg 6: Skolegårdsundersøkelse

Skolegårdsundersøkelsen:

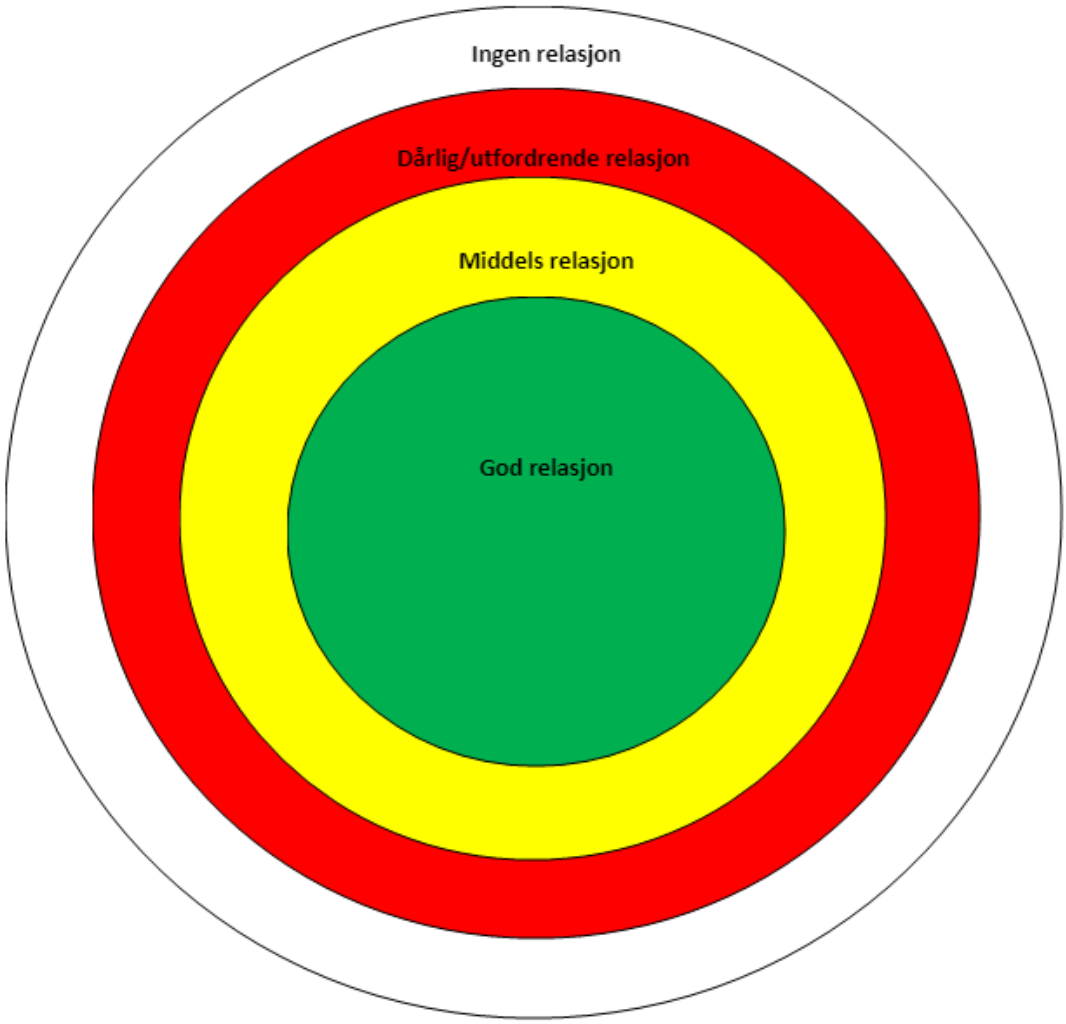
Dette er skolegårdsundersøkelsen:
Skolegårdsundersøkelsen gjennomføres som en elevsamtale med hver elev. Etter noen spørsmål, skal eleven sette kryss på et kart av skolegården. Kryssene skal vise hvor han/ hun oppholder seg og føler seg trygg/liker å være, og hvor han/hun evt. er utrygg. Hver elev skal ha et nytt kart, slik at de ikke kan se hva andre har svart. Når alle samtalene er gjennomført, sammenstiller lærer elevsvarene ved å tegne inn røde og grønne kryss på et nytt kart. Dette leveres til rektor.
Gjennomføring:
Les denne teksten for elevene: «På vår skole skal alle ha det bra. Ingen skal bli ertet eller plaget. Jeg vil gjerne vite hvordan du har det i friminuttene.» Still deretter elevene spørsmål om friminuttet: • Hva liker du å leke i friminuttene? • Har du noen å være sammen med i friminuttene? • Har du blitt plaget? • Har du sett noen andre bli plaget? Se på kartet. Sett kryss (forklar ved behov): • Hvor liker du å leke? Be eleven sette kryss med grønn farge • Hvor føler du det er utrygt? Be eleven sette kryss med rød farge • Hvor bør de voksne være? Be eleven sette kryss med rød farge

Vedlegg 7: Relasjonssirkelen

Relasjonssirkel

En relasjonssirkel kan brukes til å kartlegge de voksnes relasjon til elevene, og er et godt verktøy til å bruke som utgangspunkt for arbeid med voksen-barn-relasjoner.
Dersom man velger å bruke denne kartleggingen, bør alle voksne som har samme elevgruppe, plassere alle elevene inn i sirklene ut ifra sin opplevde relasjon til dem. I etterkant av denne registreringen, er det hensiktsmessig at de voksne snakker sammen, reflektere rundt og lager en plan for videre arbeid, f.eks. gjennom disse spørsmålene:

- Er noen elever hvite eller røde for deg? Hva vil du gjøre med det?
- Er noen elever hvite eller røde for flere voksne? Hva vil dere gjøre med dette?
- Har dere ulik relasjon til de ulike elevene? Hvordan kan dere bruke dette på en god måte?
- Kan dere hjelpe hverandre til å se elevenes sterke sider, så relasjonen bedres?

Vedlegg 8: Gjenopprettende samtale

Hvordan gjennomføre en gjenopprettende samtale?

Dette er en gjenopprettende samtale:

Gjenopprettende samtaler er strukturerte dialoger som har som mål å reparere skade, løse konflikter og gjenopprette relasjoner.

Sentralt i gjenopprettende samtaler er evnen til å ha empati med andre. Deltakerne oppfordres til å lytte aktivt, erkjenne virkningen av sine handlinger og uttrykke genuin bekymring for alles velvære. Det legges også vekt på å ta ansvar for egne handlinger og de konsekvensene de kan ha forårsaket. Dette innebærer å erkjenne skade påført, uttrykke anger og vise vilje til å gjøre opp for seg. Gjenopprettende samtaler oppmuntrer til samarbeid og konsensusbygging blant deltakerne.

Gjenopprettende samtaler gir en plattform for å gjenoppbygge tillit og styrke relasjoner gjennom åpen kommunikasjon og gjensidig respekt.

Ved å adressere underliggende problemer og fremme forståelse, kan gjenopprettende samtaler bidra til å forebygge framtidige konflikter og gi elevene kompetanse i konflikthåndtering.

Gjennomføring:

Det er viktig at det er en **ordstyrer** som er tydelig på taletiden til den enkelte deltaker for å unngå avbrytelser.

Begge parter bør være motiverte og klare for samtalen. De voksne må forberede deltakerne på samtalen.

Trygg læring beskriver to ulike typer av gjenopprettende samtale; en enklere og en mer avansert variant.

Disse kortene kan være fine å ha med seg gjennom skoledagen, eksempelvis satt fast i nøkkelknippet.

Kilder:

Barnekonvensjonen (fn.no)

Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) - Lovdata

Skolemiljø | udir.no

Læringsmiljøsenteret | Universitetet i Stavanger (uis.no)

Mobbing (arbeidstilsynet.no)

Trygg Læring | Fra barnehage til videregående skole (trygglaring.no)

Kurs 1 Barnets beste på individnivå – Barneombudet